

3. Лабораторія законодавчих ініціатив. Шлях України до ратифікації Римського статуту. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/shlyah-ukrayiny-do-ratyfikacziyi-rymskogo-statutu/>
4. Верховна Рада України ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду URL: <https://ppu.gov.ua/press-center/verkhovna-rada-ukrainy-ratyfikovala-rymskyi-statut-mizhnarodnoho-kryminalnoho-sudu/>
5. Міністерство закордонних справ України. Президент України Володимир Зеленський підписав угоду про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України. URL: https://mfa.gov.ua/news/UQAqJ3KzD1l6VDGbaijIcsSeOss0FSBZggu_gmpy2kcvzuI_Eugodu-pro-stvorennya-specialnogo-tribunalu-shchodo-zlochynu-agresiyi-proti-ukrayini
6. 17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд (МКС) в Гаазі видав ордери на арешт президента росії володимира путіна та уповноваженої при президенті росії з прав дитини марії львової-белової. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_%20kom/259864.html
7. Судді МКС видали ордери на арешт Шойгу та Герасимова. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3878616-suddi-mks-vidali-orderi-na-arrest-sojgu-ta-gerasimova.html>

Люта Дар'я Миколаївна,

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна, завідувач кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ ТА ПІДХОДИ ЄСПЛ

Право на повагу до приватного і сімейного життя є одним із базових особистих немайнових прав людини, що забезпечує її автономію, гідність та свободу самовизначення. Водночас у сучасних умовах це право зазнає дедалі більших викликів, зумовлених стрімким розвитком цифрових технологій,

посиленням державного контролю, трансформацією сімейних відносин, а також безпековими загрозами, зокрема в умовах воєнного стану.

Особливої актуальності проблематика захисту приватного і сімейного життя набуває у зв'язку з розширенням практик збирання, обробки та зберігання персональних даних, використанням засобів відеоспостереження, біометричних технологій та алгоритмів штучного інтелекту, що створює ризики надмірного та непропорційного втручання у сферу приватності. За таких умов постає питання забезпечення справедливого балансу між інтересами особи, суспільства та держави.

Не менш значущими є виклики у сфері сімейного життя, пов'язані з втручанням органів публічної влади у сімейні відносини, обмеженням контактів між членами родини, відібранням дітей, а також зростанням кількості спорів щодо реалізації батьківських прав. У цих питаннях ключову роль відіграє практика Європейський суд з прав людини, яка формує сучасні стандарти тлумачення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Відповідно до статті 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. [1]

Право на особисте життя означає надану людині й гарантовану державою можливість контролювати інформацію про самого себе, не допускати розголошення відомостей особистого характеру. Це також можливість безперешкодного спілкування з іншими людьми. Право на особисте життя включає в себе не тільки забезпечення його недоторканності, але й забезпечення таємниць цього життя.

У Рішенні Конституційного Суду України від 20 січня 2012 р. № 2-рп/2012 зазначено, що право на приватне та сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб. [3]

Стаття 8 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод регламентує, що:

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. [2]

Основною метою статті 8 є захист від свавільного втручання у приватне та сімейне життя, житло та кореспонденції.

Практика ЄСПЛ свідчить про надзвичайно широке тлумачення змісту статті 8, особливо в частині, що стосується «приватного життя». Ця концепція охоплює не тільки внутрішню (особисту) сферу індивіда, але й ключові елементи його фізичної та соціальної ідентичності: ім'я, зовнішній вигляд, професійну репутацію, дані про здоров'я, а також право на самовизначення.

Водночас, поняття «сімейного життя» також не обмежується офіційно зареєстрованим шлюбом (*de jure*). ЄСПЛ визнає захист фактичних (*de facto*) стосунків, коли пара проживає разом, а також зв'язок між біологічними батьками та дітьми, незалежно від офіційного статусу. [4, с. 9]

Показовим прикладом такого підходу є справа «Мамчур проти України». Після смерті дружини бабуся (мати померлої) забрала дитину і змінила місце проживання, не повідомивши батька (заявника) про місцезнаходження. Після чого встановила опіку над дитиною. Заявника фактично було позбавлено можливості спілкуватися з донькою і брати участь у її вихованні через інвалідність та неспроможність належним чином піклуватися про дитину, хоча батьківські права (юридичні) не були скасовані.

У цьому прецеденті Суд особливо наголосив, що «сімейне життя» охоплює не лише формальне існування батьківських прав, але й дійсну можливість підтримувати особистий контакт із дитиною та брати участь у її вихованні. Незважаючи на формальне збереження батьківського статусу, тривале відокремлення заявника від доньки та пасивність державних органів, які не забезпечили механізм спілкування між батьком і дитиною, були розцінені як непропорційне втручання у його право на повагу до сімейного життя, що призвело до констатації порушення статті 8 Конвенції. [6]

Право на повагу до кореспонденції гарантує, що право людини залишається конфіденційним та захищеним від неправомірного втручання з боку держави.

Кореспонденція включає в себе традиційну поштову кореспонденцію (посилки, листи), електронне спілкування (телефонні розмови, текстові повідомлення, електронні листи, повідомлення у месенджерах) та інше.

Держава не повинна перехоплювати, прослуховувати, відкривати чи будь-яким іншим способом втручатися у спілкування особи без законної на те підстави.

У держави першочергово виникає негативне зобов'язання – не втручатися у здійснення права, не обмежувати його. Особа має право на очікування, що її повідомлення дійдуть до адресата та залишаться конфіденційними. Проте держави несуть також і позитивне зобов'язання – гарантувати повагу до прав, закріплених у статті 8.

Якщо справа стосується негативного зобов'язання, Суд має оцінити, чи втручання відповідало вимогами частини 2 статті 8, зокрема:

1. відбувалось згідно із законом;
2. переслідувало законну мету;
3. було необхідним у демократичному суспільстві.

У випадку позитивного зобов'язання Суд вирішує, чи важливість задіяного інтересу вимагає накладення позитивного зобов'язання, про яке просить заявник. [5]

Яскравим прикладом є справа «Волохи проти України» (заява № 23543/02), в якій заявники скаржились на перехоплення/арешт поштово-телеграфної кореспонденції правоохоронними органами і фактичного здійснення контролю/нагляду їх кореспонденції. Заявники звернулись до національних судів про відшкодування моральної шкоди внаслідок втручання у право на кореспонденцію – проте ці позови були відхилені як необґрунтовані. Тоді вони звернулись до ЄСПЛ і суд визнав, що рішення про перехоплення/арешт поштово-телеграфної кореспонденції становило «втручання державних органів у їхнє право на повагу до приватного і сімейного життя та кореспонденції». [7]

Отже, право на повагу до приватного і сімейного життя є комплексним і динамічним правом, що охоплює приватність особи, сімейні зв'язки, житло та кореспонденцію і потребує особливо ефективного захисту в умовах сучасних суспільних викликів. Аналіз положень національного законодавства, рішень Конституційного Суду України та практики Європейський суд з прав людини свідчить про еволюційне та широке тлумачення статті 8 Конвенції, спрямоване на забезпечення реального, а не формального змісту цього права. ЄСПЛ послідовно наголошує на необхідності дотримання принципу пропорційності, справедливого балансу між інтересами особи та суспільства, а також на обов'язку держави не лише утримуватися від свавільного втручання, а й вживати позитивних заходів для гарантування ефективної реалізації приватного і сімейного життя. Для України врахування цих підходів є ключовим чинником удосконалення правозастосовної практики та забезпечення європейських стандартів захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Київ, 28 червня 1996 рік – ст. 32;
2. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Рим, 1950 рік – ст. 8;
3. Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 р. № 2-рп/2012;

4. Дроздов О.М., Дроздова О.І. Посібник за статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, 2018 рік – с. 9;
5. Дмитро Воюта. Право на повагу до приватного та сімейного життя у практиці ЄСПЛ, 2024 рік. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/yespl-case-study-2023>;
6. Європейський суд з прав людини. Справа «Мамчур проти України» (*Mamchur v. Ukraine*): Рішення від 16 жовтня 2015 року. Заява № 10383/09. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2023/05/23/20230523192250-63.pdf>;
7. Європейський суд з прав людини. Справа «Волохи проти України» (*Volokhi v. Ukraine*): Рішення від 02 лютого 2007 року. Заява № 23543/02. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2024/09/06/20240906211936-50.pdf>.

Ляшук Марія Вікторівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Тригубенко Галина Василівна,
доцент кафедри конституційного
права Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПРОБЛЕМА КАТУВАНЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження є одним із найбільш тяжких порушень прав людини та норм міжнародного гуманітарного права. Абсолютна заборона катувань має імперативний характер і належить до норм *jus cogens*, від яких не допускається жодних відступів навіть в умовах збройного конфлікту, надзвичайного стану чи загрози національній безпеці. Збройна агресія Російської Федерації проти України супроводжується масовими та систематичними випадками катувань військовополонених і цивільного населення, що підтверджується даними українських та міжнародних правозахисних інституцій [1; 2]. Катування використовуються не лише з метою отримання інформації або зізнань, але й як інструмент залякування, покарання, психологічного тиску та придушення будь-яких проявів спротиву на тимчасово окупованих територіях України [1; 3].

Відповідно до Конвенції проти катувань, прийнятої у 1984 році ООН, катуванням визнаються будь-які дії, якими навмисно завдається сильний біль